GAUTENG PROVINCE
EDUCATION
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

PROVINSIALE EKSAMEN

NOVEMBER 2022

GRAAD 9

EKONOMIESE EN BESTUURSWETENSKAPPE: DIE EKONOMIE EN ENTREPRENEURSKAP (VRAESTEL 2)

TYD: **1 uur**

PUNTE: **80**

12 bladsye

b.o.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

Hierdie vraestel bestaan uit Afdelings A, B en C en is gebaseer op die voorgeskrewe inhoudsraamwerk in die KABV-wysigingsdokument en HJOP.

AFDELING A: ALLE ONDERWERPE

VRAAG 1.1:	Meervoudigekeuse-vrae	(10)
VRAAG 1.2:	Pasitems	(5)
VRAAG 1.3:	Woordbank	(5)
		[20]

AFDELING B: DIE EKONOMIE

VRAAG 2:	Ekonomiese stelsels	(6)
VRAAG 3:	Ekonomiese kringloop	(8)
VRAAG 4:	Prysteorie	(8)
VRAAG 5:	Vakbonde	(8)
		[30]

AFDELING C: ENTREPRENEURSKAP

VRAAG 6:	Sektore van die ekonomie	(10)
VRAAG 7:	Ondernemingsfunksies	(9)
VRAAG 8:	Besigheidsplan	(11)
		[30]

1. Al die vrae is verpligtend.

2. Beantwoord al die vrae in die ANTWOORDBOEK wat verskaf is.

3. Skryf netjies en leesbaar.

AFDELING A: ALLE ONDERWERPE

VRAAG 1

1.1 **MEERVOUDIGEKEUSE-VRAE**

Vier opsies word as moontlike antwoorde vir die volgende vrae gegee.
Kies die korrekte antwoord en skryf slegs die letter (A – D) langs die vraagnommers (1.1.1 tot 1.1.5) in die ANTWOORDBOEK wat verskaf is, bv., 1.1.6 E.

1.1.1 Regeringswetgewing word gebruik om te verhoed dat private besighede die mark manipuleer in die:

A Beplande ekonomie
B Gemengde ekonomie
C Markekonomie
D Tradisionele ekonomie

1.1.2 Watter van die volgende is EEN van die regte van 'n vakbond?

A Die reg op ŉ veilige en higiëniese werksomgewing.
B Die reg om gelyk behandel te word.
C Die reg om lede op besigheidspersele te werf.
D Die reg om te werk.

1.1.3 Goeie advertensiestrategieë van goedere en dienste kan lei tot 'n ...

A toename in aanbod.
B toename in vraag.
C afname in vraag.
D geen van die bogenoemde.

1.1.4 Die volgende tipe besigheid is nie deel van die tersiêre sektor nie:

A Olieraffinadery
B Gesondheidsorg
C Groothandelaars
D Finansiële institusies

1.1.5 Watter van die volgende hou verband met ŉ besigheidsplan?

i Dit kan gebruik word om vir finansiering aansoek te doen.
ii Dit kan opgestel word deur beide nuwe en bestaande ondernemings.
iii Beskryf hoe ŉ onderneming sy doelwitte gaan bereik.
iv Toon 'n projeksie van inkomste, uitgawes en wins.

A Slegs i
B i en iii
C i, iii en iv
D Al die bogenoemde (5 x 2) **[10]**

1.2 **PASITEMS**

Kies 'n term in KOLOM B wat by die beskrywing in KOLOM A pas. Skryf slegs die letter (A – H) langs die vraagnommers (1.2.1 tot 1.2.5) in jou ANTWOORDBOEK neer, bv., 1.2.6 I.

KOLOM A		KOLOM B	
1.2.1	Stel die besigheid bloot aan potensiële kliënte deur betrokke te raak by gemeenskapsprojekte.	A	Industriële aksie
		B	Vaste koste
1.2.2	Mense beweeg tussen lande vir werksgeleenthede	C	Openbare betrekkinge funksie
1.2.3	Speel 'n groot rol in die ekonomie van ontwikkelde lande	D	Primêre sektor
1.2.4	Vakbonde en werkgewers bespreek die regte van werkers	E	Oop ekonomie
		F	Bemarkingsfunksie
1.2.5	Huur, versekering en salarisse	G	Kollektiewe bedinging
		H	Tersiêre sektor

(5 x 1) **[5]**

1.3 **WOORDBANK**

Gebruik die woordbank hieronder om die volgende sinne te voltooi. Skryf slegs die korrekte antwoord langs die vraagnommer in die ANTWOORDBOEK neer, bv. 1.3.6 swem.

verbruikers; administratiewe; produksie; vissery; wins; toerisme; algemene bestuur; ondernemings; bemarking

1.3.1 In 'n markekonomie is dit die hoofdoel van produksie om die meeste __________ te maak.

1.3.2 __________ is die strategie wat beskryf hoe die besigheid sy produk sal adverteer.

1.3.3 In die ekonomiese kringloop staan huishoudings ook bekend as ________.

1.3.4 In Suid-Afrika is __________ 'n belangrike bedryf in die primêre sektor.

1.3.5 Sekretaresses en persoonlike assistente vorm deel van die __________ funksie van besigheid.

(5 x 1) **[5]**

TOTAAL AFDELING A: 20

AFDELING B: DIE EKONOMIE

VRAAG 2: EKONOMIESE STELSELS

2.1 Noem die ekonomiese stelsel waarin daar 'n mengsel van private en regeringsbeheer is. (1)

2.2 Voltooi die volgende tabel oor die markekonomie.

	Eienskappe	Antwoord
2.2.1	Wie besit die land se natuurlike hulpbronne?	
2.2.2	Hoe word die pryse van goedere bepaal?	
2.2.3	Wat is die regering se rol in die ekonomie?	

(3)

2.3 Die volgende spotprent beeld die "beplande/beheerde ekonomie" uit. Motiveer hierdie stelling.

[Bron: https://www.quotemaster.org/command+economy] (2)

[6]

VRAAG 3: EKONOMIESE KRINGLOOP

Bestudeer die volgende ekonomiese kringloop en beantwoord die vrae wat volg.

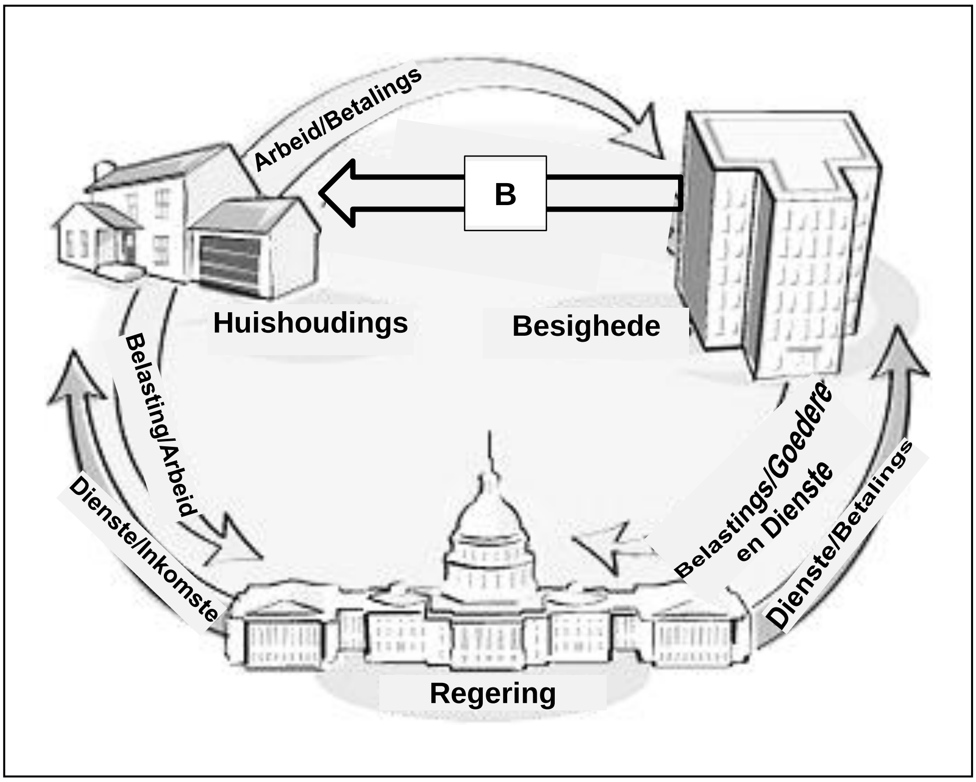

[Bron: Aangepas uit www.researchgate.net]

3.1 Bespreek die vloei gemerk **B** in die bostaande diagram. (2 x 2) (4)

3.2 “Die regering speel 'n rol as beide produsent en verbruiker.”
Verduidelik hoe hierdie rol bereik word. (4)

[8]

VRAAG 4: PRYSTEORIE

4.1 Noem die *wet van aanbod*. (2)

4.2 Bestudeer die volgende vraag- en aanbodgrafiek wat die vraag en aanbod van springmielies by 'n skoolfondsinsamelingsgeleentheid toon en beantwoord die vrae wat volg in die ANTWOORDBOEK wat voorsien is.

Vraag en aanbod van springmielies

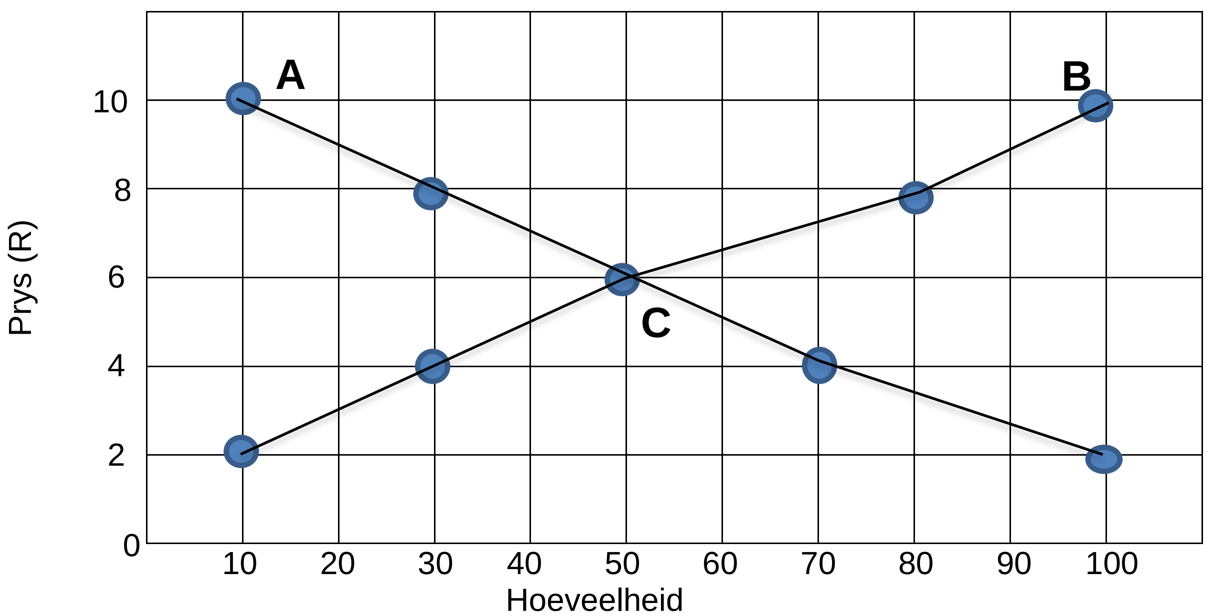

4.2.1 Teen 'n prys van R8, hoeveel sakke springmielies is die verbruiker bereid om te koop? (1)

4.2.2 Identifiseer die prys waarteen die verskaffer bereid is om 20 sakke springmielies te verskaf. (1)

4.2.3 Wat word punt **C** genoem? (1)

4.3 Dui aan watter kurwe (**A** of **B**) 'n negatiewe helling het. (1)

4.4 Skep 'n voorbeeld van 'n situasie waar jy of iemand wat jy ken 'n besluit geneem het op grond van die wet van vraag. (2)

[8]

VRAAG 5: VAKBONDE

Verwys na die uittreksel geneem uit 'n aanlyn artikel oor vakbonde en beantwoord die vrae wat volg

Your email address Subscribe

BUSINESSTECH

BANKING BUSINESS FINANCE MOTORING INDUSTRY NEWS MOBILE TRENDING WEALTH BUDGET SPEECH

Vakbonde doen 'n beroep op miljoene werkers om by die huis te bly of om aan te sluit by stakingsaksies in Suid-Afrika.

Personeel Skrywer 5 Oktober 2021

Die Kongres van Suid-Afrikaanse Vakbonde (Cosatu) sê hy finaliseer en versterk sy nasionale mobiliseringspogings in die opbou tot sy nasionale staking wat Donderdag (7 Oktober) sal plaasvind.

[Bron: www.businesstech.co.za]

5.1 Bespreek die hoofdoel van ’n vakbond. (2)

5.2 COSATU is die grootste arbeidsfederasie in die land. Haal 'n stelling uit bogenoemde artikel aan wat dit bewys. (2)

5.3 Lewer kommentaar oor die negatiewe uitwerking wat hierdie staking op besighede kan hê. Noem EEN punt. (2)

5.4 Bespreek hoe vakbonde bydra tot volhoubare groei en ontwikkeling in die ekonomie. (2)

[8]

TOTAAL AFDELING B: 30

AFDELING C: ENTREPRENEURSKAP

VRAAG 6: SEKTORE VAN DIE EKONOMIE

6.1 Kies die korrekte woord tussen hakies.

(Geskoolde/Semi-geskoolde/Ongeskoolde) arbeid word hoofsaaklik in die primêre sektor aangetref. (1)

6.2 Verwys na die besigheidslogo's hieronder.

Identifiseer die sektore van die ekonomie waaraan elk van die besighede behoort.

6.2.1	6.2.2	6.2.3
The Coca-Cola Company	Mr Price	SACMH SOUTH AFRICAN COAL MINING HOLDINGS LIMITED

[Bron: Google images] (3)

6.3 Tamatiesous is 'n produk wat algemeen in baie huishoudings gebruik word.

[Bron: Google images]

Teken 'n vloeidiagram wat die verskillende stadiums verduidelik wat betrokke is by die produksie- en verspreidingsproses wat tamatiesous sou geslaag het om uiteindelik in die verbruikers se hande te wees.

Jou vloeidiagram moet insluit:

6.3.1 Die naam van die sektor en 'n beskrywing van die sektor (3)

6.3.2 Hoe die produk in die vraag direk by daardie sektor betrokke is. (3)

<u>Nota</u>: Jy hoef nie prentjies te teken nie.

[10]

VRAAG 7: ONDERNEMINGSFUNKSIES

[Bron: https://prezi.com/p/rbvrwx7slhxm/25624474_nngubane/]

7.1 Hoekom verrig mense in besighede besigheidsfunksies? (1)

7.2 Hieronder is die posbeskrywings van sekere mense binne 'n besigheid. Identifiseer die besigheidsfunksie waaraan hulle behoort.

7.2.1 Bongi sorg dat daar genoeg voorraad op die rakke is.

7.2.2 Sandra maak verbruikers bewus van die besigheid en die produkte wat hulle verkoop.

7.2.3 Thabang reël opleidings- en vaardigheidsontwikkelingskursusse vir werknemers om by te woon.

7.2.4 Joe is verantwoordelik vir die vinnig en doeltreffende vervaardiging van hoë kwaliteit goedere. (4)

7.3 Verduidelik die funksie van die algemene bestuur. (2)

7.4 Stel EEN manier voor waarop die produksiefunksie koste binne die besigheid kan verminder. (2)

[9]

VRAAG 8: BESIGHEIDSPLAN

Lees die volgende gevallestudie en beantwoord die vrae wat volg.

Hierdie man het sy eie roomys besigheid begin met R350 toelae, en het nou vier mense in diens

Business Insider SA' Phumi Ramalepe.

Met slegs R700 gespaar uit 'n R350 COVID-19-toelaag, het Thando Makhubu van Jabulani, Soweto, sy eie roomysbesigheid begin tydens Suid-Afrika se aanvanklike harde inperking. Die 30-jarige fotograaf het Soweto Creamery in sy ma se huis in Soweto begin nadat optredes gekanselleer is weens inperkingsbeperkings.

"Die idee was nie regtig deurdink nie. Ek het die roomys op sosiale media gesien en wou dit uitprobeer". Die doel was nie eintlik om 'n besigheid te begin nie, maar om monsters te skep en dan foto's daarvan te neem. Hy het aanvanklik sowat 20 klein houertjies vir die roomys, 'n paar blikkies roomys, lekkers, beskuitjies en koekies gekoop om die konsep interessant te maak. Makhubu en sy broer het professionele foto's van die roomys geneem en dit op hul WhatsApp-statusse geplaas. Mohale Motaung, 'n welbekende vriend in sosiale kringe, het dit op sy Instagram en sy ander sosiale media-platforms geplaas. "Ek het my Twitter-fotografierekening na Soweto Creamery verander en ons het binne 'n week van 50 volgelinge tot ongeveer 6 000 gegaan.

Ná die amptelike opening in Augustus het Mkhize gesê dat die maatskappy binne 'n paar weke verkope van sowat R10 000 opgelewer het.

Die groei het hulle gemotiveer om in 'n veel groter vrieskas te belê en om roomys van nabygeleë verkopers te kry. Hulle het ook in 'n wafelmaker, kommersiële menger en melkskommelmaker belê. "Ons wil die verskeidenheid vergroot." Die entrepreneur beplan om in die maatskappy se eie roomysmaker te belê, en wil seker maak om in goeie kwaliteit toerusting te belê. Die volgende stap sal wees om franchises regoor die land uit te rol en in 'n selfs groter werksarea te werk.

President Cyril Ramaphosa het tydens sy toespraak by vanjaar se staatsrede vir Makhubu en sy besigheid 'n spesiale uitroep gegee, maar Makhubu het geen idee hoe die president van hom geweet het nie. Die volgende dag het hy oproepe van verskillende mense ontvang wat meer oor hom wou uitvind. Volgens Makhubu het die skielike gewildheid sy besigheid ietwat 'n hupstoot gegee aangesien meer mense nou daarvan weet.

Makhubu het tans vier werknemers. Sy ma, broer, suster en 'n buurman wat kliënte help met parkering.

Aan opkomende entrepreneurs wat drome het om hul eie besigheid te begin, raai Makhubu hulle aan om "klein te begin, en nie bang te wees om te misluk nie. Sosiale media is baie kragtig, so hulle moet ook baie moeite doen daarin."

[Bron: Uittreksel en aangepas uit: https://www.businessinsider.co.za/man-opened-ice-cream-business-with-r350-grant-2022-2]

8.1 Hoeveel kapitaal het Thando aanvanklik in die roomysbesigheid belê? (1)

8.2 Noem EEN vorm van sosiale media wat in die gevallestudie genoem is en wat gebruik was om die roomysbesigheid te adverteer.

8.3 Identifiseer TWEE sterkpunte wat Thando geopenbaar het toe hy sy roomysbesigheid gestig en bevorder het. (4)

8.4 Hoe weet ons dat die besigheid aansienlik gegroei het? Noem EEN punt. (2)

8.5 Haal die sin aan wat melding maak van 'n langtermyndoelwit wat Thando vir sy roomysbesigheid gestel het. (2)

8.6 Adviseer opkomende entrepreneurs oor wat Thando Makhubu bedoel het toe hy gesê het dat "*Sosiale media baie kragtig is, so hulle moet ook baie moeite doen om dit te doen*."

Kies die korrekte opsie uit dié wat hieronder gelys word. Skryf slegs die korrekte letter (A, B of C) langs die vraagnommer in die ANTWOORDBOEK neer, bv., 8.6 D.

A Sosiale media is skadelik en kan jou besigheid vernietig, so wees versigtig.
B Besighede wat hulself op sosiale media-platforms bevorder, is onsuksesvol, daarom moet hulle baie moeite doen met ander vorme van media.
C Jy kan jou besigheid doeltreffend deur sosiale media bevorder, so werk hard daaraan om daardie platform te gebruik om jou teikenmark te bereik. (1)

[11]

TOTAAL AFDELING C: 30

TOTAAL: 80

EINDE